

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Анотація. Розглянуто поняття інтелектуальної власності в Україні, особливості її законодавчого регулювання, проблеми захисту прав інтелектуальної власності та перспективи подальшого розвитку.

Аннотация. Рассмотрено понятие интеллектуальной собственности в Украине, особенности ее законодательного регулирования, проблемы защиты прав интеллектуальной собственности и перспективы дальнейшего развития.

Annotation. The concept of intellectual property in Ukraine, peculiarities of its legal regulation, the problems of protection of intellectual property and the prospects for further development are considered.

Ключові слова: інтелектуальна власність, комерційна таємниця, законодавство, закони, рада, захист прав інтелектуальної власності, уряд.

Захист прав інтелектуальної власності – це дуже важливий і особливо актуальний у поточний момент розвитку ринкових відносин аспект правової діяльності. Як і решта видів власності, інтелектуальна власність може піддаватися протизаконним діям від третіх осіб. Виходячи із зазначеного, правовий захист інтелектуальної власності є необхідним кожному суб'єкту підприємницької діяльності та автору інтелектуального продукту.

Метою статті є вивчення та аналіз проблем захисту прав суб'єктів господарювання у сфері інтелектуальної власності. Наявність достатніх заходів, спрямованих на захист прав інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, при якому як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їхні права будуть поважатися. Створення саме такої системи має особливе значення для України – країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

Згідно з Цивільним кодексом України (Книга четверта, глава 35, стаття 418) [1], право інтелектуальної власності включає в себе особисті немайнові права (право на визнання людини творцем об'єкта інтелектуальної власності тощо) і майнові права (право на використання об'єкта інтелектуальної власності, право дозволяти або перешкоджати неправомірному використанню та ін.). Обсяг прав на об'єкт інтелектуальної власності визначений нормативно-правовими актами, зокрема, Цивільним кодексом України, Конституцією та відповідними законами (Закон України "Про інтелектуальну власність", Закон України "Про інноваційну діяльність" тощо).

Так, відповідно до Цивільного кодексу України (стаття 420) [1] до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Згідно зі статтею 54 Конституції України [2], яка гарантує кожному громадянину свободу художньої, наукової і технічної творчості, наша незалежна держава послідовно створює свої власні механізми захисту інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

За сформованою традицією, інтелектуальну власність поділяють на "авторське право і суміжні права" та "патентне право" (право промислової власності), загальною суттєвою ознакою яких є те, що об'єктами авторських прав і прав промислової власності виступають саме результати творчої діяльності людини [3].

Авторським правом регулюються відносини, що виникають у процесі створення і використання літературних, музичних і художніх творів, творів кінематографії, наукових праць, серед яких необхідно виділити комп'ютерні програми і бази даних. На сьогоднішній день усе частіше можна зустріти випадки істотного порушення авторських прав, передбаченого законодавством. Подібна ситуація обумовлена тим, що ціни на об'єкти охорони права

проблемою, оскільки технічна сутність конкретної ліцензії, що визначає її споживчі властивості, індивідуальна; тому вкрай рідко вдається знайти конкурентні матеріали. І тому користувачі все частіше використовують ресурси мережі Інтернет, де на сьогоднішній день використовуються практично всі об'єкти інтелектуальної власності: це об'єкти авторського права і суміжних прав, комерційні позначення, а також результати науково-технічної творчості.

Патентне право охоплює питання захисту прав на винаходи, на підставі виданого патенту, захист певних комерційних інтересів за допомогою законодавства про товарні знаки і торгівля йменування, а також законодавства про охорону промислових зразків.

Захист права інтелектуальної власності – це весь той комплекс заходів, які задіюються при порушенні або заперечуванні права на інтелектуальну власність. Сюди входять передбачені законами України заходи стосовно визнання та поновлення права на інтелектуальну власність, боротьба з порушеннями і застосування відповідних санкцій до порушників і механізм, який сприяє реалізації у справі даних заходів.

Неналежний контроль за виконанням положень чинного законодавства призводить до проблем у діяльності організацій колективного управління правами авторів, виконавців, виробників фонограм, які відповідно до світового досвіду повинні відігравати визначальну роль у забезпеченні захисту авторського права і суміжних прав. Не укладаються належні договори між організаціями колективного управління відповідно до статті 4, Закону України "Про авторське право і суміжні права" [4], а в разі укладання таких договорів інколи наявне неналежне виконання їх умов, у зв'язку з тим, що до числа основних способів порушення авторських прав відноситься незаконне копіювання та розповсюдження твору, а також плагіат, на що впливає доступність Інтернет-мережі.

Крім того, очевидна необхідність подальшого вдосконалення законодавства України в частині охорони промислових зразків і корисних моделей. На підставі вивченого прецеденту можна відзначити збільшення частоти порушення порядку отримання охоронних документів на промислові зразки, корисні моделі, товарні знаки, винаходи, об'єкти авторського права, а також отримання таких документів на об'єкти інтелектуальної власності, права на які належать іншим особам.

Також виникає необхідність удосконалення правової охорони службової конфіденційної інформації, комерційної таємниці, ноу-хау.

На сьогоднішній день в Україні посилюється практичний інтерес до комерційної таємниці та іншим пов'язаним з нею поняттям, як одних із найбільш ефективних заходів інформаційної безпеки [5].

Комерційна таємниця – це різновид інформації з особливим (комерційним) статусом і обмеженим доступом.

Згідно зі статтею 505 Цивільного Кодексу України [1] комерційною таємницею є "секретна інформація в тому розумінні, що вона в цілому чи в сукупності її складових є невідомою та не може бути легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить".

Комерційна інформація має особливий статус, обумовлений наявністю низки ознак, властивих тільки комерційній таємниці, які відрізняють її від інших видів інформації. До основних ознак комерційної інформації належать:

- 1) комерційна цінність;
- 2) обмеженість;
- 3) захищеність;
- 4) законність.

Стаття 32 Конституції України [2] встановлює заборону збирати, зберігати, використовувати і поширювати конфіденційну інформацію про особу без її згоди, за винятками, прямо передбаченими законом. Зазначена норма конкретизована в ряді інших нормативно-правових актів.

Згідно з положеннями Цивільного кодексу України [1] особа має право звернутися до суду для захисту права на комерційну таємницю. У цьому випадку підставою для позову буде стаття 432 Цивільного кодексу України.

У підсумку можна зазначити, що проблеми у сфері комерційної таємниці були і залишаються актуальними як для науковців, так і для практиків. На сьогодні основна проблема полягає у відсутності закону України про охорону комерційної таємниці. Основною перешкодою для розробки закону є те, що інформація про комерційну таємницю внаслідок її конфіденційності не підлягає реєстрації. З цієї причини охоронних документів на неї ніхто не видає. До того ж виявити неправомірне використання такої інформації майже неможливо, встановити порушення і порушника дуже складно.

Часткова правова охорона комерційної таємниці може бути здійснена в рамках законів України "Про державну таємницю" та "Про науково-технічну інформацію" в частині, що стосується нерозкритої інформації.

Існуючі на сьогодні в Україні протиріччя в нормативно-правових актах з визначення комерційної таємниці можуть бути усунені при прийнятті окремого закону, який би врегулював правовий статус та шляхи захисту права на комерційну таємницю, або на основі внесення змін в існуючі законодавчі норми положень. Проте другий варіант є досить складним, оскільки користувачі повинні одночасно використовувати цілу низку законодавчих актів, які зазвичай мають протиріччя і неоднозначне трактування основоположних правовідносин.

На законодавчому рівні належним чином не регулюється питання захисту фірмових найменувань, вартісної оцінки майнових прав інтелектуальної власності, їх відображення в бухгалтерському обліку. Не визначено порядок охорони прав на раціоналізаторські пропозиції, породи тварин, а також на фольклор, народні художні промисли, традиційні знання і т. д.

Потребує більш чіткого врегулювання механізм використання об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи об'єкти, що створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та інших централізованих коштів. Це, насамперед, вплине на цивілізоване формування ринку інтелектуальних здобутків.

Ситуація, яка спостерігається зараз в Україні, показує, що піратство зробило практично безкоштовним користування продуктами чужої інтелектуальної власності – програмами, фільмами, книгами, фонограмами – і в цих умовах стали практично порожніми ринкові ніші, призначені для національного інтелектуального виробництва [6].

Одним із шляхів вирішення проблеми може стати вдосконалення координації міністерств з підготовки проектів нормативно-правових актів. Це, зокрема, стосується повільної реалізації Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", підготовки підзаконних актів щодо вартісної оцінки та бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів. Адже в ситуації, що склалася, міністерства із запізненням реагують на неузгодженість положень вітчизняних законів, проблеми їх застосування. Це стосується законів щодо промислових зразків, товарних знаків, діяльності організацій колективного управління і т. п.

Необхідне підвищення стандартів забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, особливо щодо аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Вимагається встановити дії рішень уряду щодо скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Потребує вдосконалення порядку судового розгляду спорів щодо прав інтелектуальної власності. Необхідно прийняття подальших кроків у напрямі спеціалізації суддів з розгляду справ із зазначених питань. У зв'язку з цим існує потреба у вирішенні питання щодо належного визначення юрисдикції судів стосовно порядку розгляду справ відповідної категорії.

Характерним для України є також недооцінка в суспільстві значущості захисту прав інтелектуальної власності. Таке явище є значною мірою наслідком культурно-морального спадщини минулого, коли в суспільстві переважала державна власність на результат творчості, а результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися надбанням усього народу. Це, насамперед, означає, що деформація правових понять у значній частині громадян підтримується невивагливістю їх вимог до якості пропозиції, що є нормою для малозабезпечених верств населення.

Аналізуючи положення чинного законодавства України, доктрину права і практику застосування даного законодавства, можна дійти висновку про недосконалість і недостатність існуючих правових норм для забезпечення повномірної захисту права інтелектуальної власності в Україні.

Наведені шляхи вирішення проблеми захисту прав інтелектуальної власності – лише загальний напрям, у якому необхідно рухатися українському уряду. Становлення чесного, прозорого та правомірного використання інтелектуальної власності – обов'язок кожного із нас для зменшення правопорушень у цій сфері, та формування високих стандартів забезпечення захисту інтелектуальних трудів людини.

Наук. керівн. Журнова К. О.

Література: 1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Режим доступу : [www.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua). 2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 3. Головащенко В. Інтелектуальна власність і право [Електронний ресурс] / В. Головащенко. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/public/file/Str_priotitety/209_1-10.pdf. 4. Про авторське право і суміжні права : Закон України № 2627-III (зі змінами та доповненнями) від 11.07.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 5. Шевельова Т. Правові аспекти регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею, в проекті Закону України "Про охорону прав на комерційну таємницю" // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 7. – С. 9–15. 6. Сіденко В. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми і розв'язання [Електронний ресурс] / В. Сіденко // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/ohorona_intelektualnoyi_vlasnosti_v_ukrayini_problemi_y_rozvyazannya.html.